

учителів трудового навчання.

Ключові слова: художньо-графічна підготовка, художня графіка, вчитель трудового навчання.

В статье рассматривается проблема необходимости основательной художественно-графической подготовки будущего учителя трудового обучения.

The article deals with the problem of necessity of fundamental art-graphic teaching for future labour training teachers.

**ББК 74.58
УДК 378**

**М.Г. Вієвська
м. Кривий Ріг, Україна**

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ З ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища зумовлена необхідністю врахування сильних і слабких сторін впливу соціально-економічної ситуації на процес підготовки соціально відповідальних менеджерів з економіки.

На основі проведеного аналізу освітнього середовища нами виокремлено протиріччя, розв'язання яких сприятиме розвитку як системи підготовки кадрів взагалі, так і формуванню соціальної відповідальності фахівців:

- Між ціннісно-змістовною основою освітньої системи та умовами її функціонування у соціумі.

- Між рівнем функціонування системи освіти, що вимагається та можливостями, що надаються суспільством.

- Нормативно-правовою основою діяльності вищого економічного навчального закладу та особистісною поведінкою професорсько-викладацького складу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій проведений нами на підставі вивчення інформаційних джерел, у яких міститься аналіз умов функціонування системи освіти. Проблеми удосконалення управління навчальним закладом присвячені праці В. Гуменюк, М. Кириченко, В. Луначека, В. Ляковського, О. Червякової та інших. Питання відповідальності та соціальної відповідальності знайшли своє відображення у роботах І. Андреєва, С. Баранової, Л. Барановської, Л. Бешеvecь, А. Богуш, О. Бобкової, Г. Васяновича, О. Вознюк, О. Ельбрехт, М. Левківського, Т. Надішівської, Ю. Осокіна, І. Савченко, У. Садової, О. Стукало, О. Титаренко, І. Тимошук, В. Тернопільської та інших.

Проблема проектування освітнього середовища, специфіка освітнього середовища вузу представлена у працях: В. Воронцова, В. Власової, І. Газієвої, О. Леонтевої, А. Макарені, Ю. Мануйлова, А. Мітрофанової, В. Семенова, З. Смірнкової, Г. Шека та інших.

Отже, не зважаючи на значну кількість праць, що присвячені проблемі вдосконалення вищої освіти, питання аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища у формуванні соціально відповідальних менеджерів з економіки не стали предметом розгляду науковців.

Формулювання цілей статті пов'язано з визначенням механізмів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на формування соціальної відповідальності майбутніх менеджерів з економіки.

Виклад основного матеріалу у статті починається з аналізу поняття «середовище» та його видів. С. Ожегов визначає його як «оточення, сукупність природних умов, в яких протікає діяльність людського суспільства, організмів» [6, с.749].

У педагогічній літературі означене поняття трактується як «реальна дійсність, в умовах якої відбувається розвиток людини» [5, с.25]. Л. Крившенко вважає, що на формування особистості впливає географічне, національне, шкільне, сімейне та соціальне середовище. До

поняття соціального середовища авторка включила суспільний устрій, систему виробничих відносин, матеріальні умови життя, характер протікання виробничих та соціальних процесів та інше [5, с.25]. Аналіз наукової літератури свідчить про різноманітність підходів щодо ступеня впливу середовища на формування особистості. Не принижуючі ролі спадковості, ми переконані, що людина досягає більш високого рівня розвитку в тому середовищі, де створені найбільш сприятливі для нього умови. Тому складно не погодитися з С. Гончаренко, що саме «середовищний підхід є умовою реалізації і доповненням до педагогічних технологій, які виникають у виховній системі, а також способом організації середовища з метою ефективного і оптимального його впливу на формування особистості дитини» [3, с.29].

Менеджери виокремлюють наступні види середовищ: генеральне, зовнішнє та внутрішнє. Зовнішнє середовище В. Стадник і М. Йохна трактують як сукупність господарських суб'єктів, економічних, суспільних і природних умов, національних і міждержавних інституційних структур та інших зовнішніх щодо підприємства умов і чинників [7, с.460]. Оскільки вища економічна освіта функціонує у плідній взаємодії з зовнішнім середовищем, це спонукало нас до визначення сутності поняття, його складових і аналізу з метою вдосконалення процесу формування соціальної відповідальності фахівців у вищому економічному навчальному закладі. Ми поділяємо точку зору А. Лівандовської, яка розглядає зовнішнє середовище вищої школи на трьох рівнях: мегасередовище, макросередовище та мікросередовище, кожне з яких складається із сукупності елементів, що характеризуються своїми тенденціями розвитку [4]. Мегасередовище, з точки зору дослідниці, включає світовий економічний простір, демографічне, технологічне, культурно-соціальне, нормативно-правове, природне та інформаційне середовище. Макросередовище, вважає авторка, містить у собі національний економічний простір, демографічну ситуацію в країні, технологічне, культурно-соціальне, нормативно-правове, природне та національно-інформаційне середовище в країні. Мікросередовище, на думку науковця, складається з ринку освітніх послуг, ринку праці, конкурентів (інших навчальних закладів), партнерів маркетингових посередників і контактних аудиторій.

Таким чином, при формуванні соціальної відповідальності сучасних фахівців у вищому економічному навчальному закладі ми маємо враховувати вимоги світового економічного простору, культурно-соціальне середовище, нормативно-правове середовище, вимоги ринку праці, пропозиції конкурентів тощо. Проаналізуємо деякі з них. Світовий економічний простір вимагає від вітчизняних компаній соціальної відповідальності, що зафіксовано у певних документах і вимагає компетентності менеджерів з означеного питання, серед яких потрібно зазначити Глобальний договір організацій Об'єднаних Націй, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, Загальна декларація прав людини, Міжнародний стандарт із соціальної відповідальності ISO 26000 та інші.

Аналіз культурно-соціального середовища, що склалося в країні, дозволяє стверджувати, що воно спонукає до не осудження девіантної поведінки громадян, а в деяких випадках провокує до неї. Так, за даними відомої світової агенції Transparency International рівень корупції в Україні складає 2,7 пункти, за 10-ти бальною шкалою, де 0 – максимум, а 10 – корупція відсутня. На жаль Україна займає 118 місце, поряд із такими країнами як Бенін, Малаві, Малі, Сан-Томе і Принсіпі, що мають по 2,7 пунктів. Означене підтверджується і даними Інституту соціології України у Моніторингових дослідженнях [8]. Наведемо деякі з них. На твердження «Я думаю, що більшість людей спроможна піти на нечесний вчинок заради вигоди» відповіді розподілились наступним чином:

Таблиця 1

	1992	2005	2006	2008
згоден	58,5	64,6	67,3	67,9

не згоден	28,6	20,4	18,7	18,5
не знаю	12,4	14,9	13,9	13,4
не відповіли	0,5	0,1	0,0	0,2

Як ми бачимо з даних, кількість респондентів, що згодні з думкою про те, що більшість людей спроможна піти на нечесний вчинок заради вигоди збільшилась майже на 10% у порівнянні з 1992 роком. Кількість опитаних, що не визначилася за цей період майже не змінилась. Тобто можна говорити про зневірення населення у порядності, чесності, відповідальності як особистісних якостях і як відображення загальної тенденції зовнішнього середовища.

Респондентам запропонували наступне твердження: «Я думаю, що більшість людей спроможна збрехати, щоб піднятися по службі». Аналіз відповідей наведено у табл.2.

Таблиця 2

	1992	2005	2006	2008
згоден	68,0	77,1	76,9	77,1
не згоден	20,3	10,6	11,6	12,0
не знаю	11,2	12,1	11,6	10,8
не відповіли	0,5	0,3	0,0	0,1

Отже, кількість тих, хто згоден із твердженням про те, що більшість людей спроможна збрехати, щоб піднятися по службі збільшилась з 68% до 77,1%. Відповідно зменшилась чисельність незгодних із запропонованим твердженням з 20,3% до 10,8%. Таким чином відстежується вплив зовнішнього середовища на розуміння процесів, що пов'язані з соціально відповідальною поведінкою.

Результати відповідей на твердження: «Більшості людей можна довіряти» наведені у табл.3:

Таблиця 3

	1992	1999	2000	2004	2005	2006
згоден	42,8	32,4	34,3	39,6	34,6	30,3
не згоден	43,0	50,8	46,0	45,2	48,2	50,6
не знаю	13,5	16,1	19,4	14,6	17,3	19,1
не відповіли	0,6	0,7	0,5	0,7	0,0	0,0

Аналіз наведених результатів свідчить, що з року в рік скорочується кількість зневірених людей у суспільстві у доброту, порядність, чесність. Означені погляди відображаються і на професійній діяльності. Саме в таких умовах формується особистість та її ціннісні орієнтації. Аналіз ціннісних орієнтацій студентів Криворіжжя нами було подано у наступних роботах [1; 2], тому звернемось до аналізу результатів ранжування майбутніми менеджерами факторів, під впливом яких формується відповідальність. Результати анкетування 58 менеджерів другого курсу нашого навчального закладу показало, що на

першому місці посідає сім'я, на другому школа та вуз, третє місце було віддане студентами засобам масової інформації, четверте церкві, п'яте – громадським організаціям. Водночас лише для 12% опитаних студентів друге місце у формуванні відповідальності займає вуз, для 25% опитаних навчальний заклад займає третє місце, для 14% – четверте, по 3% – п'яте та шосте місце. Ми намагалися з'ясувати причину низької значущості вузу як фактору формування відповідальності. Одержані результати свідчать, що на означений процес впливає приклад викладача, його ерудиція, знання, такт та інше. Тому з метою вивчення факторів, що впливають на якість викладання ми звернулись до вибіркового опитування студентів 2-5 курсу усіх спеціальностей. Вибірка склала 1500 респондентів. Опитування включало декілька напрямків:

Інтерес студентів до занять, які проводять викладачі інституту;

Ступінь розуміння основних положень, які повідомляються в процесі лекцій і семінарсько-практичних занять;

Взаємозв'язок лекцій, семінарсько-практичних занять і консультацій тощо.

Аналіз даних дозволив визначити такі загальні тенденції:

Більше ніж 70% студентів цікаво слухати лекції певною мірою;

Більше 60% студентів вказали, що викладачі знаходять контакт із аудиторією;

Рівень культури мови викладачів, їх ерудиції оцінені студентами як доволі високий 73,8% (2 курс) та 54,6% (5 курс).

Виявлені тенденції зберігаються на всіх спеціальностях у межах статистично достовірної похибки.

Однак не все так просто і безперечно позитивно. Відповіді студентів на питання уточнюючого та корегуючого характеру змушують замислитись над нашою впливовістю, привабливістю, методичною грамотністю. Оскільки від 6 до 11% студентів відзначили уміння викладачів науково-теоретичного та методичного характеру, а саме:

11,4% – студентів вказали на те, що викладачі виділяють головні моменти;

10,7% – роз'яснюють складні місця;

8% – викладають матеріал ясно, доступно;

6,8% – дотримуються логічної послідовності у викладанні;

9,8% – студентів вказали на вимогливість викладачів;

3,8% – опитаних студентів вказали на доброзичливість і такт по відношенню до них;

3,5% – вказали на високу ерудицію викладачів;

3,3% – обрали терпіння;

Аналізуючи педагогічну взаємодію у системі «викладач – студент»:

5,1% – опитаних відзначили, що в процесі педагогічної взаємодії викладачі слідкують за реакцією аудиторії;

4,4% – вважають, що педагоги вміють викликати та підтримати інтерес аудиторії до предмету;

4,3% – виявляють творчий підхід та інтерес до своєї справи;

4% – сталять запитання та спонукають до дискусії;

2,5% – демонструють культуру мови;

1,7% – студентів вказали на те, що викладачі вміють зняти напругу і втому аудиторії.

Аналізуючи ставлення педагогів до студента ми отримали наступні результати:

4% – студентів відчувають повагу до них;

2,2% – зацікавленість в їх успіхах;

1,85% – об'єктивність в оцінці їх знань.

Дослідження орієнтації на професійне самовизначення студента дозволило виявити наступні тенденції: 6,2% студентів вважають, що викладачі орієнтують їх на використання вивченого матеріалу у майбутній професії.

Таким чином, ми бачимо, що студенти звертають увагу на всі аспекти нашої роботи, а це є основою якості викладання, а відповідно впливає на формування соціальної відповідальності майбутнього фахівця.

Ми зупинилися лише на декількох складових зовнішнього та внутрішнього середовища, але з поданих даних можна відстежити вплив середовища на процес формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців.

Висновки. Таким чином, необхідність аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища є очевидною. Його результати дозволяють виявити проблеми у вузівському процесі формування соціальної відповідальності у майбутніх менеджерів і типові труднощі викладачів вищих навчальних закладів у формуванні означеного складного утворення. Подальшу свою роботу ми бачимо у розробці шляхів удосконалення навчально-виховного процесу вищого економічного навчального закладу з формування соціально відповідального фахівця.

Література:

1. Вієвська М.Г. Ціннісні орієнтації сучасного студентства /М.Г. Вієвська, Л.О. Савченко // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць №10. – Спеціальний випуск: Художньо-педагогічна освіта ХХІ ст.: теорія, методи, технології/ Редкол.: Буряк В.К. (гол. ред) та ін. Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – С. 71-76
2. Вієвська М.Г. Соціальна відповідальність в системі ціннісних орієнтирів сучасних менеджерів/М.Г. Вієвська// Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції – Хмельницький, 2009. – С. 248 – 252
3. Гончаренко С. Фундаменталізація освіти – вимога постіндустріального суспільства/Семен Гончаренко // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції – Хмельницький, 2009. – С.27 – 30.
4. Ливандовская А.Д. Внешняя и внутренняя среда и ее влияние на качество образования[Електронний ресурс] – Режим доступу: PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com
5. Педагогика: учеб./ [Л.П. Крившенко, М.Е. Вайндорф-Сысоева, Т.А. Юзефовичус и др.]; под. ред. Л.П. Крившенко. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 432с.
6. Словарь Русского языка / [авт-сост. Ожегов С.И.]. – М.: «Сов. Энциклопедия», 1970. – 900,[1]с.
7. Стадник В.В. Менеджмент: Підручник. Вид. 2-ге, вип., доп./ В.В. Стадник, М.А. Йохна – К.: Академвидав, 2007. – 472с.
8. Українське суспільство 1992-2008. Соціологічний моніторинг/ За ред. д.ек. н. В. Ворони, д.соц. н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2008. – 656с.

В статье обоснована необходимость анализа внешней и внутренней среды в формировании социальной ответственности будущих менеджеров экономистов.

Ключевые слова: *внешняя среда вуза, внутренняя среда вуза, формирование социальной ответственности, подготовка менеджеров.*

У статті обґрунтована необхідність аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища у формуванні соціальної відповідальності майбутніх менеджерів з економіки.

Ключові слова: *зовнішнє середовище вузу, внутрішнє середовище вузу, формування соціальної відповідальності, підготовка менеджерів.*

The necessity to analyze external and internal environment in forming social accountability of future managers economists is based in the article.

Key words: *higher educational establishment external environment, higher educational establishment internal environment, forming social accountability, manager training.*